

ĐURĐICA CESAR
Varaždin

POVIJEST VARAŽDINSKE GIMNAZIJE U
DOBA PAVLINA U RUKOPISU
KAMILA DOČKALA

*THE HISTORY OF THE GRAMMAR SCHOOL IN VARAŽDIN IN THE PERIOD OF THE
PAULISTS, FROM THE MANUSCRIPT BY KAMILO DOČKAL*

The topic of this study is a review of a text on the history of the Grammar School (Gimnazija) in Varaždin in the period of the Paulists. The autor of this study was the canon of the Metropolitan Chapter House in Zagreb and the founder of the Diocesan Museum of the Zagreb Archdiocese, Msgr. dr. Kamilo Dočkal. In his extensive study, existing only as a manuscript, the author gave us a detailed review of the history of the Paulists monasteries in Croatia. For this study he used the archival material that had been returned from Pest to Croatia during the Second World War. In this study, Varaždin also has its place. In Varaždin the Paulists inherited some former Jesuit objects: the church, the monastery and the Grammar School, and they held them for ten years (1776-1786). Dočkal described the activity of the Paulists in Varaždin in the chapter called: "The Monastery of the Blessed Virgin Mary in Varaždin". The text of that chapter is not original by its contents. He used the results of the examination of historical sources made by K. Filić and M. Vanino.

Jubilej Varaždinske gimnazije prigoda je da se sjetimo zaslužnih pojedinaca - bilo profesora bilo učenika - koji su ostavili nekakav trag iza sebe, a mnogi od njih su, često neopravdano bili zaboravljeni.

Kamilo Dočkal je jedan od onih koji su, iako nakratko, prošli kroz klupe ove prosvjetne ustanove. Skroman i samozatajan, ali iza njega su ostali vidljivi tragovi. Tko je Kamilo Dočkal, i zašto smatram da je vrijedan spomena na proslavi 360. obljetnice Gimnazije u Varaždinu? Možda će ovaj skroman prilog donekle odgovoriti na ovo pitanje.

Kamilo Dočkal rođen je 30. 12. 1879. godine u Brodeku u Moravskoj, od oca Franje i majke Franjice (rođ. Pospišil). Obitelj Dočkal doselila se 1885. godine u Hrvatsku. Novi dom pronašli su u selu Ivančanima kod Bjelovara, gdje su kupili mali posjed. Osnovnu školu i četiri razreda niže realne gimnazije polazio je u Bjelovaru, a peti i šesti razred svršio je u Kraljevskoj velikoj gimnaziji u Varaždinu.¹ Odatle odlazi u sjemenište. U nadbiskupskom liceju u Zagrebu svršio je sedmi i osmi razred. Kroz čitavo vrijeme školovanja isticao se kao odličan učenik, a to se nastavilo i tijekom studija na Bogoslovnom fakultetu. Za svećenika je zaređen 1902. godine, a odmah po ređenju odlazi na više nauke u Zavod Augustinianum u Beč. Tu ostaje četiri godine, a studij završava doktoratom.

Po povratku iz Beča 1906. godine imenovan je katehetom na Realnoj gimnaziji u Zagrebu, a 1907. prefektom i nadstojnikom nauka u Nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu. Uz to je i podučavao vjeronauk u sedmom i osmom razredu. Godine 1915. imenovan je nadbiskupskim tajnikom, a 1920. kanonikom prvostolnog Kaptola zagrebačkog² i ravnateljem sjemeništa, gdje je ostao do 1935. godine. Međutim, bogoslovlje i briga za razvoj svećeničkog podmlatka nisu bile jedine preokupacije u njegovu životu. Bavio se i književnim radom, a tekstove je objavljivao u svim katoličkim revijama, najviše u "KATOLIČKOM LISTU". Bio je nadaren i za glazbu, svirao je violinu (jedan od učitelja bio mu je glasoviti Vaclav Huml), a kroz petnaest godina bio je član ravnateljstva Hrvatskog glazbenog zavoda. Sa svojim orkestrom sudjelovao je na mnogim priredbama katoličkih društava i koncertima. Imao je bogatu zbirku glazbala i notnog materijala koju je ostavio Nadbiskupskom sjemeništu i Katedrali.

Najznačajniji njegov rad ipak je bio vezan uz osnivanje Dijecezanskog muzeja zagrebačke nadbiskupije. Posao oko osnivanja i organizacije povjerio mu je 27. 02. 1939. godine nadbiskup dr. Alojzije Stepinac. Dr. K. Dočkal tada se dao na sakupljanje materijala: kipova, slika, crkvenog posuđa, ruha i namještaja. Sve je to većinom bilo u vrlo lošem stanju, a restaurirano je najčešće na njegov trošak.

Osim crkvenog materijala sakupio je i mnogo starih knjiga, te zbirke grafika i numizmatike (grčki, rimski, bizantski i srednjovjekovni novčići). Savjetnici u radu oko organizacije i vođenja muzeja (od 8. 11. 1939. g. je ravnatelj) bili su mu Miho Barada, Vladimir Kirin i Gjuro Szabo. On sam poklonio je stručnoj biblioteci oko 1000 svojih knjiga.

Godine 1941. Kamilo Dočkal imenovan je katedralnim arhiđakonom (instaliran 27. 02. 1941.) a 7. 11. 1942. izabran je za prokanta Prvostolne crkve.

Sveta stolica ga je 2. 02. 1946. imenovala kanonikom kantorom Prvostolnog kaptola.³ Nadbiskup Stepinac je 14. 09. 1943. g. K. Dočkala imenovao predsjednikom Dijecezanskog odbora za crkvenu umjetnost.

Sam Kamilo Dočkal sastavio je popis tekstova koji su bili objavljavani u mnogim časopisima, a neki i kao knjig.⁴ Tekstovi mu obuhvaćaju područje apologetike, povijesti, umjetnosti, ali i beletristike, a objavljavani su u Hrvatskoj straži, Katoličkom listu, Hrvatskoj prosvjeti, Životu itd...⁵

Kako je više semestara predavao crkvenu povijest na Bogoslovnom fakultetu, napisao je mnogo radova iz crkvene povijesti.

Tako u "Katoličkom listu" izlaze njegove radnje:

1931. godine. "ZNAČENJE EFEŠKOG KONCILIA"

1937. godine. "DVA ZNAČAJNA KONGRESA ZA JEDINSTVO CRKVE
ATENA I OXFORD"

1939. godine. "FLORENTINSKA UNIJA S ARMENCIMA"

"RASKOL I POKUŠAJI UNIJE FLORENTINSKOG
KONCILIA"

1940. godine. "FLORENTINSKA UNIJA S JAKOBINCIMA,
KALDEJCIMA I MARONITIMA"

"GLAVNE LIČNOSTI FLORENTINSKOG SABORA"
"PAPA EUGEN IV. I HRVATI"

1942. godine. "BRIGA ZA ČUVANJE STARINA I CRKVI" itd...

Kad su se u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske povratili iz Pešte arhivski dokumenti o pavlinskim samostanima, K. Dočkal je tu pronašao interesantno područje istraživanja. Nakon iscrpnog proučavanja dokumenata nastalo je opsežno djelo: "GRAĐA ZA POVIJEST PAVLINSKIH SAMOSTANA U HRVATSKOJ"

Rukopis je 1954. godine ustupljen JAZU i Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu (autorizirana kopija). Zbog okolnosti nastalih po svršetku II. svjetskog rata to djelo nije bilo tiskano, pa i danas postoji samo u rukopisu.

Za nas je osobito interesantno da je K. Dočkal dio teksta posvetio povijesti Varaždinske gimnazije u vrijeme kad su je vodili pavlini. (1776.-1786.).

Naslov odlomka je "SAMOSTAN BLAŽENE DJEVICE MARIJE U VARAŽDINU". Tekst odlomka je podijeljen na nekoliko poglavlja, a sadržajno nije originalan, već se uglavnom služi otprije poznatim tekstovima.⁶

PRVO POGLAVLJE nosi naslov "ISUSOVCI OSNIVAJU GIMNAZIJU U VARAŽDINU". Tu daje vrlo sažet pregled povijesti gimnazije od njena osnutka 1636. godine pa do ukidanja isusovačkog reda 1773. godine, uz prikaz isusovačke naučne osnove na kojoj se temelji odgoj i obrazovanje u takvom tipu škole. Objašnjava također i okolnosti pod kojima se ukida isusovački red. U nastavku tog poglavlja autor opisuje napore koji se ulažu od strane vlasti oko nastavka obrazovanja mladeži izradom privremene školske osnove.

U DRUGOM POGLAVLJU "PAVLINI PREUZIMAJU VARAŽDINSKU GIMNAZIJU" autor prikazuje kako redovnici pavlini na zamolbu svog priora Emerika Smolka, upućenu vladi, dobivaju pravo da obučavaju mladež u Varaždinskoj i Požeškoj gimnaziji, koje dobivaju zajedno s kolegijima uknutog isusovačkog reda, (za školsku godinu 1776./77.). U Varaždinu je početak njihova rada povezan s materijalnim poteškoćama vezanim uz katastrofalni požar 1776. godine tako da zagrebački biskup Josip Galjuf pavlinima daje na raspolaganje Zakmardijevo sjemenište, svoju kuću u Gospodskoj ulici i Kaptolsku kuću u današnjoj Draškovićevoj ulici. Obuka će ipak započeti u obnovljenoj zgradi škole gdje je osposobljeno za rad šest učionica. Kamilo Dočkal posebnu pažnju posvećuje uglednom ravnatelju Antunu Rajšpu - bivšem isusovcu, te njegovim naporima da gimnaziju opskrbi, često i vlastitim sredstvima - najnužnijim nastavnim pomagalima. Također, imenuje, u daljnjem tekstu, članove profesorskog zbora u vrijeme preuzimanja gimnazije (Maksimilijan Liebl, Ferdinand Segert, Fabijan Brezovački, Bartol Stručić i Remigije Volussy - pavlini, te bivši isusovac Emerik Gorica). Autor na kraju opisuje svečani početak nove školske godine 1776./1777., i to u uršulinskoj crkvi jer gimnazijska još nije popravljena, te naučnu osnovu po kojoj se provodi školska obuka, a koju su pavlini preuzeli od isusovaca.

TREĆE POGLAVLJE naslovljeno je "PAVLINSKA GIMNAZIJA ZA MARIJE TEREZIJE". U tom odlomku najveća je pažnja posvećena novoj naučnoj osnovi poznatoj kao "Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas" iz 1777. godine, po kojoj gimnazija ima 5 (umjesto dotadašnjih 6) razreda, i to 1. - 3. su gramatički razredi, a 4. i 5. humanistički. Na gramatičkom stupnju stjecala se opća naobrazba, dok su humanistički razredi davali viši stupanj naobrazbe. Latinski jezik zauzima još uvijek vodeće mjesto, no velika je pažnja posvećena i realijama. Autor u nastavku daje i popis propisane literature napisane po novoj naučnoj osnovi. Ponovo ističe ulogu ravnatelja Varaždinske gimnazije Antuna Rajšpa koji je imenovan zajedno s Nikolom pl. Škrlecom Lomničkim - okružnim ravnateljem i Josipom Tajšpergerom - ravnateljem akademije - kao treći član delegacije za kongres u Budimu na kojem se raspravlja o provođenju nove školske reforme.

Prilikom pohoda okružnog ravnatelja Nikole pl. Škrleca Varaždinskoj gimnaziji s ciljem da se snimi situacija u svezi s provođenjem nove reforme, očituje se čak lagani otpor provođenju nove naučne osnove od strane profesora pavlina, pri čemu su sve svoje primjedbe i zapažanja saopćili okružnom nadzorniku. U ovom poglavlju autor se osvrće i na stvaranje gimnazijske knjižnice, što se vezuje uz katalogiziranje knjiga koje je gimnazija dobila zajedno sa školskim priborom (karte, globusi) naplaćeno od strane školske zaklade, ali napominje da su i isusovci ostavili u školi lijep broj knjiga.

Godine 1779. izrađen je za potrebe gimnazije, dozvolom Marije Terezije, novi pečatnjak, za pečaćenje službenih spisa. Iste godine, troškom naučne zaklade, a dozvolom kraljice na zamolbu priora varaždinskog samostana Tome Szentmartonija, za potrebe gimnazije uredila se velika dvorana za priredbe i svečanosti. Za tu je dvoranu Marija Terezija poklonila dva portreta: svoj i Josipa II. Ovo poglavlje završava opisom svečane zadušnice povodom smrti kraljice Marije Terezije.

U ČETVRTOM POGLAVLJU s naslovom "PAVLINSKA GIMNAZIJA ZA JOSIPA II." prvenstveno je riječ o reformama Josipa II. i njihovom provođenju u praksi. Neke od reformi uperene su protiv redovnika, naročito naredba o stručnoj osposobljenosti profesora i o znanju njemačkog jezika. Udarac škola doživljava i odredbom o plaćanju školarine koja zahvaća sve učenike, osim stipendista.

Ovo poglavlje završava odredbom cara o ukidanju pavlinskog reda (u Ugarskom kraljevstvu) 20. 03. 1786. godine.

Pavlini će kao profesori i dalje vršiti svoju službu do imenovanja novih profesora. U listopadu iste godine Gimnazija doživljava novi udarac smrću ravnatelja A. Rajšpa.

PETO POGLAVLJE zove se "IMENIK PAVLINSKIH PROFESORA", i s time svršava dio teksta o povijesti Varaždinske gimnazije u doba pavlina.

Slijede 6. i 7. Poglavlje s naslovima "Pavlinski samostan u Varaždinu" i "Pavlinska crkva u Varaždinu". Tu autor naglašava da su kolegij i crkvu u Varaždinu sagradili isusovci, a ne pavlini, i da se o tim građevinama ne bi trebalo govoriti u njegovom djelu. No kako se u pregledu povijesti drugih pavlinskih samostana osvrće i na povijest gradnje samostana i crkve, onda će baciti letimičan pregled i na ove građevine koje su pavlini rabili kroz 10 godina.

Tu K. Dočkal objašnjava da se u tekstu služi rezultatima do kojih su došli istražujući povijesna vrela Miroslav Vanino i Krešimir Filić.

ZAKLJUČAK

Iako Kamilo Dočkal u svom opsežnom djelu obilno koristi arhivsku građu za prikaz pavlinskih samostana i crkvi u Hrvatskoj, pri pregledu povijesti pavlina u Varaždinu, te njihova rada u Gimnaziji nije originalan i koristi se objavljenim radovima na istu temu. To bitno umanjuje vrijednost teksta. No ovdje se radi o malenom djelu sveukupnog rukopisa. Dočkalovo djelo u cijelosti svakako zaslužuje dužnu pažnju znanstvenika koji bi ga kritički analizirali i odredili mu pravo mjesto u povijesnom istraživanju pavlinskih samostana i crkvi u Hrvatskoj.

SAŽETAK

Tema ovog referata je prikaz teksta o povijesti Varaždinske gimnazije u vrijeme pavlina čiji je autor kanonik Prvostolnog kaptola zagrebačkoga i osnivač Dijecezanskog muzeja zagrebačke nadbiskupije msgr. dr. Kamilo Dočkal, koji je bio i kućni prelat sv. Oca pape Ivana XXIII. Rođen je 1879. godine u Brodeku u Mađarskoj, a od 1885. godine, s obitelji živi u selu Ivančanima kod Bjelovara gdje je svršio osnovnu školu, a četiri razreda niže realne gimnazije u Bjelovaru. Za nas je osobito interesantan i zbog toga što je V. i VI. razred polazio u Varaždinskoj gimnaziji, odakle 1897. odlazi u Zagreb da bi tamo u nadbiskupskom liceju svršio VII. i VIII. razred. Nakon gimnazijskog školovanja, tijekom kojeg se isticao odličnim uspjehom K. Dočkal je studirao na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a za svećenika je zaređen 1902. godine. Odmah po ređenju odlazi na više nauke u Zavod Augustinianum u Beč i tu nakon četiri godine doktorira. Poslije toga vraća se u Zagreb gdje se bavi katehetskim radom. Godine 1915. imenovan je nadbiskupskim tajnikom, a 1920. kanonikom Prvostolnog kaptola zagrebačkoga, te ravnateljem sjemeništa (do 1935. godine).

Uz sve to nalazi vremena da se bavi književnim radom, glazbom, a najznačajniji njegov rad vezan je uz osnivanje DIJECEZANSKOG MUZEJA Nadbiskupije zagrebačke. Posao oko toga povjerio mu je 1939. godine nadbiskup dr. Alojzije Stepinac. Kamilo Dočkal se maksimalno angažirao oko skupljanja materijala za Muzej i Muzej je u pravom smislu riječi njegovo životno djelo - on ga je stvarao i upravljao njime do smrti godine 1963.

Uz to se bavi studijem crkvene povijesti. Objavio je mnogo radova iz područja apologetike, crkvene povijesti, umjetnosti i lijepe knjige. On sam sastavio je i bibliografiju vlastitih radova, koja se čuva u Nadbiskupskom arhivu. Kada su se tijekom II. svjetskog rata iz Pešte vratili arhivski dokumenti o pavlinima i njihovim samostanima, Kamilo Dočkal je par godina proučavao to gradivo, nakon čega nastaje opsežan rad "Građa za povijest pavlinskih samostala u Hrvatskoj". Rukopis je 1954. godine ustupljen JAZU radi tiska, ali to tada nije bilo moguće realizirati. Autor dio teksta posvećuje djelovanju pavlina u Varaždinu u odlomku pod naslovom "Samostan bl. Djevice Marije u Varaždinu" u sklopu kojeg prikazuje i njihov rad na Varaždinskoj gimnaziji.

SUMMARY

The topic of this study is the history of the Grammar School in Varaždin in the period of the Paulists. The author of this study was the canon of the Metropolitan Chapter House in Zagreb and the founder of the Diocesan Museum of the Zagreb Archbishopric, Msgr. dr. Kamilo Dočkal. Dočkal was also

the home prelate of the Pope John XXIII. Dočkal was born in Brodek, Hungary in 1879. Since 1885, he lived with his family in the village of Ivančani near Bjelovar. He finished his primary school and four classes of the Lower Grammar School in Bjelovar. He finished the fifth and the sixth class in the Grammar School in Varaždin. Then, in 1897 he went to Zagreb in order to finish the seventh and the eighth class at the Archbishopric's high school for boys. After the grammar school, where he was an excellent student, he studied at the Theological Faculty in Zagreb. He took holy orders in 1902. After that he went to the Institute Augustinianum in Vienna, in order to get his doctor's degree. Then he came back to Zagreb, where he was doing a catechist work. In 1915 he was named the Archiepiscopal secretary and in 1920 the canon and director of the seminary until 1935. Besides all that, he had enough time for literary work, music and the Diocesan Museum. The Archbishop dr. Alojzije Stepinac entrusted him with the Diocesan Museum in 1939. Kamilo Dočkal committed himself very much to collecting the materials for the Museum. This Museum seems to have been his life work. He created it and ran it until his death in 1963.

He also dealt with the study of the church history. He published a lot of studies on apologetics, church history, art and literature. He made his own bibliography which is kept in the archives of the Archbishopric. During the Second World War, the documents about the Paulists and their monasteries were sent back from Pest. Dočkal had studied these documents for a few years. Then he wrote an extensive study entitled "The Materials for the History of the Paulist Monasteries in Croatia". The manuscript was given to JAZU (The Yugoslav Academy of Arts and Sciences) in 1954 in order to be printed, but it was not possible to do that then. A part of the study was dedicated to the activity of the Paulists in Varaždin. In the chapter entitled "The Monastery of the Blessed Virgin Mary in Varaždin" he also described the Paulist activities at the Grammar School in Varaždin.

BILJEŠKE

1. Izvješća Kraljevske velike gimnazije u Varaždinu za 1894/95. i 1895/96.
2. In memoriam dr-u K. Dočkalu ("Vjesnik Zagrebačke nadbiskupije" 1963. g., str. 76.).
3. Autobiografski podaci - Nadbiskupski arhiv.
4. Kao knjige objavljene su:
 - "Naša zvona i njihovi ljevači" Zgb. 1942.
 - "Dijecezanski muzej u Zagrebu" Zgb. 1940. i 1944.
 - "Povijest općeg crkvenog sabora u Ferrari i Fiorenzi" Zbg. 1940. itd.
5. Kamilo Dočkal sastavio je bibliografiju svojih radova koja se nalazi u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu.
6. K. Filić: "Povijest Varaždinske gimnazije" u Spomenici Varaždinske gimnazije 1636.-1936. "Historia Regii Gymnasii Varasiniensis ab anno MDCCLXXVI"
A. Cuvaj: "Građa za povijest školstva" Zagreb 1910. itd.

LITERATURA

1. Izvješća Kraljevske velike gimnazije u Varaždinu za 1894/95.
2. Izvješća Kraljevske velike gimnazije u Varaždinu za 1895/96.
3. Spomenica Varaždinske gimnazije 1636. - 1936. - K. Filić "Povijest Varaždinske gimnazije"
4. KAMILO DOČKAL: "Samostan bl. Djevice Marije u Varaždinu" (iz "Građe za povijest pavlinskih samostana i crkvi u Hrvatskoj") - rukopis u Nadbiskupskom arhivu
5. KAMILO DOČKAL - autobiografski i bibliografski podaci - Nadbiskupski arhiv, Zagreb

Primljeno: 1996-12-16